

Portfolio Jos Mans

~

Oktober 2024

Inhoudsopgave:

1. **Auteur-links** naar websites met stukken van mij
2. **Column** - 'De Kenner' voor *Fiets Magazine*
3. **Column** - 'The Return Of De Grote Ervanonder-Muizer'
Hetiskoers.nl
4. **Duidend artikel** - 'Cabaret? Uitverkocht!' voor Podium Hoge Woerd, Utrecht
5. **Wervend artikel** - '5 redenen om naar het theater te gaan' voor Podium Hoge Woerd, Utrecht
6. **Duidend en journalistiek artikel** - 'Hoe een collectieve actie tegen schadelijke gassen de ozonlaag redt' voor Change.Inc
7. **Interview** - 'Innoveren op intuïtie: het duurzame pad van een uitvaartpionier' voor bedrijf Wikkelgoed, PR en aanschrijven pers

1. Auteur-links naar websites met stukken van mij

Link naar stuk voor Podium Hoge Woerd, Utrecht:

<https://www.podiumhogewoerd.nl/magazine/cabaret-uitverkocht#:~:text=Voorstellingen%20zijn%20direct%20uitverkocht.,gezamenlijk%20nog%20niet%20te%20behalen.>

Link naar alle columns voor De Utrechtse Internet Courant:

<https://www.duic.nl/author/josmans/>

Link naar alle stukken voor Het Is Koers:

<https://hetiskoers.nl/author/josmans/>

---

2. Column - 'De Kenner' voor *Fiets Magazine*

DE KENNER

Door Jos Mans

Op een terras gevuld met mensen in lycra vang ik een monoloog op van een kenner:

'Uiteindelijk zit het hem in overenthousiast optellen, te zuinig aftrekken en ietwat onlogisch vermenigvuldigen. De gasten die dat doen, tsjah, die gaan dus keihard nat in de derde week. En dan nog eens dit: als je al je knechten tussen haakjes zet en je jezelf vervolgens tot ver achter de komma overal mee gaat bemoeien dan kan 't niet anders dan lastig worden.'

De kenner vindt een luisterend oor bij drie kameraden. Afgaand op hun geknik lijkt het erop dat de kenner er behoorlijk wat kaas van heeft gegeten. Ik bestel een koffie en een glas water.

‘Tel daarbij op nog de onnoemelijke berg externe variabelen waar je geen invloed op uit kan oefenen, (denk aan je verslikken in een gelletje, je tramadol die uitgewerkt is of de wezenloze selfie-supporter die tussen je spaken belandt), nou, als dat allemaal in je kop kruipt dan kun je het sowieso wel vergeten. Het is die emotionele component hè, die moet je uitschakelen. Geen *family bonding* uitje op de rustdag, geen mokkeltjes in ’t hotel.’

Een dame draait zich om. De kenner praat onverstoorbaar door. Ik twijfel over de verse appeltaart.

‘Je moet een fokking robot van jezelf maken. Elke vezel, elke omwenteling, elk wattje per kilogram moet je tegen het licht houden en glashard wegen op zijn werkelijke waarde. Vervolgens ter voorbereiding als een totaal verdwaalde een week of drie boven de boomgrens leven, fietsen-rusten-fietsen-rusten-fietsen-rusten, alleen eten wat de ploegarts je opdraagt, alleen je *guns* aan laten raken door de masseur en wattages duwen waar een gemiddeld mens alleen maar verdrietig van wordt.’

Wattages duwen waar een gemiddeld mens alleen maar verdrietig van wordt. Ik denk na over mijn meest verdrietige moment op de fiets. Tegenwind, hagel en dan lek rijden, ergens in de Bollenstreek. Of de eerste keer Keutenberg zonder te weten wat er achter dat bochtje ligt. Nee, toch die uitglijder op dat natte rooster onder Wilnis.

‘Maar jij, de robot, hebt geen tijd om dat soort dingen te overdenken. Iets overdenken is interen, verslappen en uiteindelijk verliezen. Geen gemaar, geen gezever, je hebt het te doen.’

De mannen knikken nog maar eens. Ik hoor een ‘ja, nee, precies’, de kenner gooit zijn bodempje cola achterover, oppert om te betalen en loopt naar binnen. ‘Effe pissen.’ Mompelend schudden de mannen van nee als de kenner de deur achter zich dicht doet.

Goh, wat leuk. Het sommetje dat de Tour de France heet komt er weer aan.

Ik bestel de verse appeltaart. Met slagroom.

---

3. Column 'The Return Of De Grote Ervanonder-Muizer' voor Het Is Koers / www.hetiskoers.nl <https://hetiskoers.nl/the-return-of-de-grote-ervanonder-muizer-taco-van-der-hoorn/>

The Return Of De Grote Ervanonder-Muizer

door Jos Mans

Taco van der Hoorn smeedt zich er altijd in. Hij was de Grote Ervanonder-Muizer, met z'n academisch smalle stuurtje. Altijd de neus aan het venster en heel af en toe een vette vis in de bek. Er viel ons dan een ongebreidelde blijdschap ten deel. Dan konden we alleen nog maar vereerd zijn: dat we van dat juichende polderhoofd mochten genieten, zeg! Toch het goed geluimde hoofd dat iedereen als schoonzoon wilde hebben. Of in elk geval in de Noordoostpolders, de Goeree-Overflakkee en Bollenstreken van deze wereld.

'Het gaat beter, maar nog niet goed.'

Taco laat de woorden optekenen door de NOS. Het is 14 februari 2024, bijna een jaar na zijn crash in de Ronde van Vlaanderen. 'Een stomme val' noemde hij het toen, voor zover er een slimme of goedbedoelde val bestaat. Sindsdien heeft hij geen koers meer gereden en trainen op hoge intensiteit lukt niet. De hersenschudding bonst nog altijd na. De vraag of hij ooit weer de renner wordt van weleer, blijft een vraag.

Ondanks de onzekerheid of hij ooit op het hoogste niveau terugkeert, weet de wereld dan nog niet dat Taco een nog hardere kop heeft dan men toch al dacht. Honderden kilometers op kop sleuren is één ding, maar bij tegenslag galmen woorden als *geduld* en *focus* des te harder door zijn hoofd. In zijn vrijdenkerswezen is er altijd een weg en daarmee: een oplossing.

In 2022 ruilde hij nog de eeuwige tegenwind in voor de gruwelijke eerlijkheid van de Andorrese bergen. Op dat soort plekken kun je als fietser plezier, ontzag en diepe eenzaamheid in één diepe zucht ervaren. Het is de kunst om een gezond evenwicht tussen die drie te vinden. Toen hij nog in Wageningen woonde kon dat nog in het bruisende gezelschap van vriend en huisgenoot Jan Willem van 't Schip. In het jaar 2023 is er het diepe dal, de stilte, het zelfverwijt en de wegebbende echo van een wielerveen. Solo in Andorra.

Maar gaandeweg het wielerseizoen 2024 klaart de mist op in het hoofd van Taco. Hij heeft meer dan een jaar op monastieke wijze het plan gevolgd van zijn artsen en trainer. Bij hoofdpijn altijd rusten en slapen. Elke week 15% erbij. Geen Andorrese frikandellen speciaal eten. Hij voelt dat

het zich begint uit te betalen. En dan is daar op 13 augustus die jolige en verlossende Instagram-post:

'Hello people, got some great news... because I'm back. See you all at the races. Ciao!'

Terugkeren na een blessure doen veel topsporters. Daar zijn het topsporters voor. Maar terugkeren op de manier waarop hij zichzelf woensdag 2 oktober toonde in de finale van de Betcity Elfstedenrace, dat is andere koek. Tuurlijk, de Betcity Elfstedenrace zal voor veel mensen de allure hebben van een doorweekte verhuisdoos, maar daar gaat het niet om. Taco liet hier - na 16 maanden herstel - zien dat het mogelijk is om te vallen en weer op te staan. Taco liet hier - na 16 maanden herstel - zien wie De Grote Ervanonder-Muizer is.

Taco liet ook zien dat zijn vreugde zich toont in prachtig proza:

'Ik ben er weer. Dat is zo'n fantastisch gevoel. Dat ik terug ben waar ik het liefst wil zijn.'
(*Trouw*, 7 oktober 2024)

4. Duidend artikel - 'Cabaret? Uitverkocht!' voor Podium Hoge Woerd, Utrecht

CABARET? UITVERKOCHT!

door Jos Mans

Binnen de theaters is er geen genre dat kan tippen aan de populariteit van cabaret. Voorstellingen zijn direct uitverkocht. De laatste cijfers van het CBS (december 2023) laten zien dat er in 2022 meer dan 2.000.000 mensen een cabaretvoorstelling bezochten. Theater-, dans- en bewegingsvoorstellingen wisten met 1,9 miljoen bezoekers dat getal gezamenlijk nog niet te behalen. Wat maakt cabaret zo onweerstaanbaar?

Opgevoed in de *safe space*

Om te beginnen: ontlading. Er is behoefte aan humor en het doorbreken van spanning, juist in polariserende tijden. In de *safe space* van de donkere theaterzaal is er ruimte voor de bulderende lach, de ontlading. Er is ruimte om ons te laven aan inzichten die onze blik verruimen, verscherpen of doen wankelen.

Toen en nu

Verder zijn we in Nederland dankzij tv decennialang opgevoed met cabaret. Denk aan de VARA en de oudejaarsconferenties. Wie de lach programmeert, heeft de kijker dan wel theaterbezoeker. Er zijn weinig kunst disciplines waar het palet zo breed is en de diversiteit zo groot. Van de provocerende sketches van Hans Teeuwen tot de typetjes van [Merijn Scholten](#). Van de ontregelende situaties van Micha Wertheim tot de droogkloterige liedjes van Katinka Polderman. Binnen het genre cabaret is er voor elk wat wils.

Youp van 't Hek zette kakkers te kakken, Hans Teeuwen bespote 'de allerhoogste'. De jaren '90 en '00 kenmerkten zich nog door vaak linkse provocerende cabaretiers die tegen heilige huisjes aan trappen. Maar de tijden veranderen en cabaret lijkt diverser dan ooit. Denk aan de filosofische invalshoeken van Tim Fransen (en zijn aanstaande [musicalshow](#)) of het *cabaret meets muziektheater* van [Stephanie Louwrier](#), beiden komend seizoen te zien in Podium Hoge Woerd. Langzaam maar zeker maakt de oude garde plaats.

Alles behalve monddood

"We zien nu dat een nieuwe generatie cabaretiers zijn bek opentrekt tegen een oudere generatie en zijn plaats opeist," aldus cultuurwetenschapper en humor onderzoeker Dick Zijp, verbonden aan de Universiteit Utrecht. Als voorbeeld draagt hij Soundos aan die in haar laatste voorstelling Youp en Theo eens flink de waarheid vertelt. "Of kijk naar Kirsten van Teijn en Gavin Reijnders die een queer geluid vertolken. Daarmee is cabaret echt inclusiever geworden. Er is meer ruimte voor perspectieven en identiteiten."

Vooral dat laatste toont aan dat de cabaretier alles behalve monddood is gemaakt. Elke tijd kent zijn controversen en grenzen. Dat is waar cabaret mee speelt en meebeweegt.

Lachend verbinden

Het genre cabaret is uniek in zijn soort door de mix van humor, muziek en theater. Cabaret heeft mede daardoor veel impact, aldus Zijp. Het kan bovendien vooroordelen bestendigen, maar ook de gevestigde orde uitdagen.

“In een tijd van progressief activisme kunnen cabaretiers daarmee ook *spokespersons* zijn voor bepaalde groepen. Soms wordt gezegd: ze preken voor eigen parochie. Maar juist met humor kun je die parochie inspireren en mensen met elkaar verbinden. Cabaretiers kunnen vaak heel scherp verwoorden wat er bij bepaalde groepen leeft. Cabaret kan daarmee cultuurveranderingen begeleiden,” duidt Zijp.

De behoefte aan geëngageerd cabaret blijft, maar dat is niet het enige wat de mensen willen.

Het onweerstaanbare

Engagement wordt gezien als onderdeel van cabaret, maar er is ook behoefte aan relativering en het doorbreken van de spanning. Juist in tijden van grote (politieke) veranderingen. Gelukkig bestaan er binnen het brede genre van cabaret ook smaken die vooral dat belichten.

Dick Zijp: “Kijk naar Jochem Myjer, die in zijn huidige show vertelt dat hij juist in deze tijd een volle zaal wil laten lachen en plezier wil brengen.”

Cabaret lijkt alles in het palet te hebben: van schoppen tegen heilige huisjes tot groepen verbinden. Maar of men nu schopt of verbindt: bovenal is er de fundamentele hunkering naar plezier. Wellicht is dat wat het zo onweerstaanbaar maakt.

---

5. Wervend artikel - '5 redenen om naar het theater te gaan' voor Podium Hoge Woerd, Utrecht

5 REDENEN OM NAAR HET THEATER TE GAAN

Door Jos Mans

Behoeftte aan een avond zonder afleiding? Het theater biedt een unieke totaalervaring. Theater is - naast entertainment - een plek voor (zelf)reflectie, ontmoeting en verbinding. Wij geven je vijf redenen waarom een bezoek méér dan de moeite waard is, juist in deze (over)prikkelende tijden.

Volledige focus

Of je nu een film kijkt of een gesprek voert, je brein heeft veel moeite om weer in het verhaal te komen na telefoongebruik. In het theater staat je telefoon uit en ga je iets aan met de spelers op de vloer. Zodra de lichten dimmen laat je je meenemen door het verhaal dat zich ontvouwt. Een mooie kans om de hersenpan even tot rust te laten komen en je te focussen op één ding.

Live

Als de spelers het podium betreden voel je het meteen: dít is live. Het brengt een bepaalde spanning met zich mee: de klank van de stemmen, de interactie tussen de spelers, de dynamiek tussen de lichamen. De trillingen zijn voelbaar en trekken je dieper het verhaal in. Het maakt theater een intensere ervaring dan vrijwel alle andere vormen van entertainment. Het is deze connectie tussen spelers en publiek die theater zo bijzonder maakt.

Ontmoeten

Er is genoten, gelachen en gehuild. Misschien zelfs gepeinsd. Wanneer de voorstelling klaar is, is het theater ook een plek van ontmoeten. De gedeelde smart, vreugde of opluchting houdt niet op bij het sluiten van de gordijnen en zet zich voort in de gesprekken die volgen in de foyer of het café. Je deelt er je ervaring met vrienden, familie of, nog mooier, met onbekenden. Je kan dieper op het stuk ingaan of gewoon genieten van een drankje terwijl je nog vol bent van de sfeer: het gevoel van dat je samen iets gezien hebt, en dus iets met elkaar deelt, blijft hangen.

Spiegel en perspectief

Soms houdt theater je een spiegel voor en leert het iets van jezelf beter te begrijpen of te relativiseren. Weer een andere keer moet je je mening drastisch bijstellen als je - soms rauw, soms liefdevol - met je neus op feiten of complexe vraagstukken wordt gedrukt. De kracht van theater ligt juist in die confrontatie. Je wordt gedwongen om verder te kijken dan je eigen perspectief. Van de ongemakkelijke waarheid naar ruimte voor de dialoog en reflectie. Uiteindelijk verlaat je de zaal niet alleen met nieuwe inzichten, maar - beter nog! - met een bredere kijk op de wereld om je heen.

Educatieve waarde

In het theater valt er ook iets te leren. Racisme, sociale ongelijkheid of klimaatverandering: in zekere zin is het een klaslokaal waar deze dingen écht tot leven komen en invoelbaar worden. Waar deze thema's in 'snel nieuws' vaak fragmentarisch zijn en op scholen wat abstract blijven door de droge stof, is het theater een plek om daadwerkelijk een stap verder te gaan. Soms zo ver dat de vierde wand doorbroken wordt en je letterlijk midden in de materie zit.

Voel je de spanning? Dan is het tijd voor een baanbrekende avond vol theater.

---

6. Duidend en journalistiek artikel - 'Hoe een collectieve actie tegen schadelijke gassen de ozonlaag redt' voor Change.Inc

HOE EEN COLLECTIEVE ACTIE TEGEN SCHADELIJKE GASSEN DE OZONLAAG REDT

door Jos Mans

Feit om blij van te worden

De ozonlaag herstelt zich sneller dan gedacht. Inspanningen om de uitstoot van chloor- en broomgassen terug te dringen zijn een globaal succes, aldus een internationaal team van wetenschappers. Volgens een door hen [onlangs gepubliceerde studie](#) bereikte de totale hoeveelheid chloor – die de ozonlaag aantast – in alle chloorfluorkoolwaterstoffen een piek in 2021, vijf jaar eerder dan de meest recente voorspellingen. Deze gassen komen onder andere via koelvloeistoffen (koelkasten en airco's), bestrijdingsmiddelen en spuitbussen in de atmosfeer.

Hoe dan?

In een tijd van polariserende opvattingen over het klimaat en, laten we wel wezen, terechte 'klimaathysterie' over [de opwarming van de aarde](#), zien we dat het Montreal Protocol (1987) zijn vruchten afwerpt. Waar dit protocol voor staat? In 1987 maakten 46 landen afspraken over het beschermen van de ozonlaag. Hoofdmoot van dit verdrag gaat over wanneer de productie van schadelijke stoffen, zoals chloor- en broomgassen, voor de ozonlaag stopt. Door de jaren heen is het verdrag nog meerdere malen herzien en inmiddels is het geratificeerd door 197 landen. In 2016 kreeg het Montreal Protocol de laatste update met het Kigali-akkoord. Hier werden onder meer afspraken gemaakt over de stopzetting van fluorkoolwaterstoffen die onder andere uitgestoten worden door koelinstallaties zoals airco's. Als het herstel van de ozonlaag zo doorgaat zal deze tussen 2040 en 2045 volledig zijn hersteld. Daarmee geldt het Montreal Protocol als een van de meest succesvolle internationale milieuverdragen ooit.

Verantwoordelijkheid nemen

[Data wijst uit](#) dat, sinds het ondertekenen van het Montreal Protocol in 1987, het gebruik en de uitstoot van chloor- en broomgassen wereldwijd exponentieel zijn afgenomen. Het gros van de landen aangesloten bij het Montreal Protocol neemt dus zijn verantwoordelijkheid. Tegelijk valt er nog meer winst te behalen. Zo is te zien dat er [boven China en het Koreaanse schiereiland](#) nog beduidend meer van deze gassen in de atmosfeer hangen ten opzichte van de rest van de wereld. Ongetwijfeld een aandachtspunt voor een volgend amendement op het Montreal Protocol.

Wat het betekent

Maar over de hele wereld bewijst het Montreal Protocol: op internationaal niveau afspraken maken en deze naleven is mogelijk en het draagt daadwerkelijk bij aan verbetering van het klimaat. Het

herstel van de ozonlaag zal de opwarming van de aarde niet tegen kunnen houden, maar het kan de opwarming wel vertragen. Verder dringt er minder schadelijke uv-straling de atmosfeer binnen, wat de kans op huidkanker en staar vermindert. Ook reduceert het de aantasting van bossen en gevoelige vegetatie.

Hoewel het gevolg van een herstellende ozonlaag betekent dat er minder schadelijke uv-straling de atmosfeer binnendringt, betekent dit niet dat we geen beschermende middelen meer hoeven te gebruiken. Te lange blootstelling blijft schadelijk voor de huid. Mooi is het wel, te weten dat we als mensheid niet per definitie gedoemd zijn maar wel degelijk positieve invloed kunnen uitoefenen op het klimaat.

---

7. Interview - 'Innoveren op intuïtie: het duurzame pad van een uitvaartpionier' voor bedrijf Wikkellood, PR en aanschrijven pers

Innoveren op intuïtie: het duurzame pad van een uitvaartpionier

Door Jos Mans

Rasondernemer Robbe Wijnands (43) - eigenaar Wikkellood, leverancier van lijkwades - leeft *in sync* met de dood maar voelt het verlies van beide ouders nog elke dag. Hoewel hij zijn gymnasium niet afmaakte wist hij een schildersbedrijf op poten te zetten met uiteindelijk 35 man personeel. Daar kwam in 2015, na het overlijden van zijn moeder Monique Rang, Wikkellood bij. Dat hard werken geen uitkomst tegen verlies bleek te zijn, ondervond hij toen ook zijn vader overleed in 2019. Een burn-out was het gevolg, maar het verschaftte ook duidelijkheid over zijn toekomst: "Alles is nu Wikkellood."

Geen diploma, wel een bedrijf.

"Ik was een heel vervelend mannetje. Ik zat op de vrije school in Zuthpen, niet afgemaakt, maar ik kon een beetje schilderen en kwam in het beunhaas-circuit terecht. Toen ik 20 werd dacht ik 'oh ja, en de toekomst dan?'. Toen ben ik een schildersbedrijf gestart. Dat begon na een paar jaar goed te lopen. Ik nam steeds meer schilders in dienst, een voorman erbij."

Maar dat bleef niet duren.

"Mijn moeder (Monique Rang, *red.*) overleed op 60-jarige leeftijd. De vrouw achter mij, waaruit Wikkellood is ontstaan. Het was zó'n shock. Ik had tijd en ruimte nodig en dacht 'die voorman gaat wel even mijn bedrijf runnen'. We moesten de erfenis van mijn moeder afhandelen, het huis verkopen. Ik nam dus Wikkellood van haar over. Ik had ondertussen best wel wat geld opgebouwd maar had er helemaal geen focus meer op. Het vloog eruit. Ondertussen liepen de schilderklussen in het honderd en had ik nu nóg een bedrijf te runnen. De controle was weg."

"Alle wereldse zaken hoeven in een keer niet meer. Dat is voor de ander."

Hoe loste je dat op?

"Op dat moment zat een van mijn beste vrienden, Tom, ook met zichzelf in zak en as. Hij deed iets met verandermanagement bij een gemeente, maar niemand wilde veranderen. Hij had

behoefte aan een doel, liefst met een te runnen bedrijf en zo werd hij mijn compagnon. Hij haalde het werk binnen, ik deed de uitvoering met de jongens. We bouwden heel hard aan het bedrijf en werden dé speler op de Amsterdamse markt. We namen een ander schildersbedrijf over en startten een timmerfabriek - een heel grote werkplaats - in Amsterdam-Oost.”

In 2019 verkocht je jouw aandeel in het schildersbedrijf. Wat maakte dat je deze beslissing nam?

“Het lukte me niet om te delegeren. Ik trok te veel werkzaamheden naar me toe. Het was zo druk en zó hard werken dat ik ook niet meer bij machte was om te bepalen van ‘oké, ik heb eigenlijk een assistent nodig’. Mijn energie gleed weg en ik crashte, een burn-out. Toen overleed ook nog eens mijn vader. Ook 60 jaar. Toen was het klaar. Ik fietste naar een klant, maar kwam niet meer vooruit. Ik ben op een bankje gaan zitten en kon alleen nog maar huilen. Ik heb mijn telefoon ingeleverd bij Tom en ben naar het buitenland gegaan. Mijn vriendin ging mee - corona begon toen net - want zij kon gelukkig remote werken. ”

Door het verlies van je ouders en de daarop volgende burn-out werd je gedwongen om na te denken over het leven, jòuw leven. Jij zat nog in het buitenland en je vriendin ging terug. Ze vond een heel mooi plekje in Ankeveen, weg van de Amsterdamse drukte. Eenmaal terug vond jij daar de rust om je volledige focus op Wikkelgoed te richten. Maar Wikkelgoed komt niet uit jouw koker.

“Toen mijn oma overleed kwam de begrafenisondernemer langs met z'n kistenboek vol nepsatijnen bekleding. Mijn moeder en haar zussen vonden dit helemaal niks en hebben toen besloten om de bekleding uit de kist te halen en de kist zelf van binnen te bekleden met een mooie doek. Dit was mijn moeders eerste ervaring met de dood en textiel.

“Later, in 1998, kwam de oma van mijn moeder te overlijden en bij haar hebben ze voor het eerst een wade gebruikt. Ik denk dat vooral de ervaring van het wikkelen en met die stoffen bezig zijn haar is bijgebleven. In 2000, na de scheiding van m'n ouders, besloot mijn moeder om voor zichzelf te beginnen. Lijkwades aan de man brengen, want dat wil iedereen natuurlijk!”
- *Hij lacht.* - “Nee, maar serieus: wie kent dat nou, behalve misschien ‘de lijkwade van Turijn’?”

Onontgonnen gebied nog dus. Hoe vertelde ze haar verhaal en hoe heeft ze dit in een smartphone-loze tijd van de grond gekregen?

“Op uitvaartmarkten staan, inspiratiedagen bezoeken. Dat was toen dé manier om je product te tonen. Dat heeft ze tot het eind aan toe gedaan. Ieder weekend reed ze het hele land door om twee, drie van dat soort markten te bezoeken. Ze stond in die kringen wel bekend als ‘dat kleine vrouwtje met die harde lach en dat Mazda'tje’. De eerste acht jaar heeft ze dit zo gedaan: heel hard werken en bijna niks verdienen. Soms kwamen er klanten op bezoek om een lijkwade uit te zoeken en dan gebeurde het wel eens dat mensen het niet konden betalen. Gaf ze de wade gratis weg, want ja, die mensen hadden toch verdriet.”

“Als ik het mooi vind dan vinden anderen het ook mooi.”

Maar aanwezig bij een uitvaart met lijkwade zien dat ook.

“Ja, klopt. En wat ik altijd terugkrijg van mensen die het op een uitvaart zien is: oh, wat confronterend. Maar na de uitvaart hoor ik heel vaak dat men het als heel mooi heeft ervaren vanwege de nabijheid en de zichtbare contouren. Zelf vind ik het ook fijn dat het confronterend is omdat het je laat nadenken over wat er aan de hand is. Je bent bezig met accepteren wat er gebeurd is.”

En een kist verbloemt dat?

“Ja. De kist is dicht, je ziet geen lichaam meer. Je kan niet meer die verzorgende beweging maken om de stof weer mooi om de overledene heen te wikkelen, bijvoorbeeld. En daar zit echt de meerwaarde van een lijkwade ten opzichte van een kist. Ik adviseer altijd om het vouwen samen met de familie te doen. Dus als je een uitvaartondernemer- of verzorger bent: doe dat met de familie. Als familie sta je om de overledene heen en wordt het inwikkelen een soort spel van samenwerken, van overleggen hoe een flap bijvoorbeeld gelegd moet worden, en ondertussen hebben jullie die fijne stof in handen en ben je met elkaar de overledene aan het verzorgen. En zo creëer je met elkaar een tastbaar en waardig afscheid.”

Een ritueel?

“Ja. Je kan het een beetje zien als het inbakeren van een baby, een ritueel waarin je het kind klaarmaakt voor de nacht. En bij de overledene wordt het dan het klaarmaken voor de laatste reis. Bij mijn moeder hebben we het zo gedaan dat we, met elke flap waar we haar mee toedekten, een herinnering ophaalden. Bij mijn vader hebben we het gedaan aan de hand van gedichten. Als je dan in zo'n serene kamer staat en je begint gedichten voor te dragen, dat is, ja... prachtig. Je kan er dus hele mooie dingen omheen bedenken.”

Het afscheid wordt tastbaarder. Ik begin het nu ook te voelen, als je er zo over vertelt.

“Ja, mooi. We geven ook veel vouwtrainingen aan leerlingen van uitvaartopleidingen. Die komen allemaal binnen met de riedel ‘ja, wade, hebben we wel eens gezien’ en dan gaan ze met elkaar een lichaam inwikkelen, of in dit geval een pop (vanwege de training, red.)... je ziet dan die handen de vouwen glad strijken, het onderlinge overleg, en je ziet dan één voor één bij iedereen die lampjes aangaan: ‘ah, maar hier gaat het om!’. We kunnen content marketing maken tot we een ons wegen, maar we moeten mensen vooral zover krijgen om het samen te gaan doen. Zoals bij onze vouwtrainingen.”

“Er kunnen allemaal nieuwe rituelen ontstaan van afscheid nemen, want je hebt opeens veertig dagen extra de tijd.”

Hoe krijg je jullie verhaal bij de nabestaanden?

“Een uitvaartondernemer staat achter het product, het idee, en vertelt het verhaal. Via die weg gaat het meestal.

“Wat trouwens wel grappig is: in België zijn er een paar uitvaartondernemers en zij doen het allemaal anders. Dat is echt heel bijzonder, want bij een van hen is 80% van de uitvaarten met een wade. Terwijl dit in België spiksplinternieuw is. Het is alsof ze een hele stap overslaan daar. Een beetje zoals landen in Afrika waar ze geen vaste telefoon hebben maar wel in één keer de sprong maken naar 5G en de nieuwste smartphone. Deze Belgische dames zijn zó goed in het verhaal overbrengen en wat zo’n wade kan brengen. Tegelijk is de uitvaartcultuur daar iets anders. De thuisopbaring is bijvoorbeeld niet standaard in België en deze dames bieden dat wel aan, wat hun verhaal unieker maakt.”

Je hebt het specifiek over vrouwen nu. In mijn herinnering had ik tijdens uitvaarten altijd te maken met mannelijke uitvaartondernemers- en verzorgers. Hoe heeft je moeder zich staande weten te houden in deze mannenwereld?

“Merendeel is vrouw... in die branche.”

Oh serieus?

“Ja, volgens mij wel. In ieder geval wel als het gaat om de kleinere ondernemingen. Mijn moeder sloot zich vrij snel aan bij het Netwerk Uitvaartvernieuwers, voor haar toentertijd erg belangrijk. Daar is ze in een netwerk terecht gekomen van, uiteraard, vernieuwers en dan voornamelijk vrouwen. Sterke vrouwen. Daar kwam ze bijvoorbeeld in contact met Uitvaartonderneming De Ode in Amsterdam, die tot op de dag van vandaag heel erg vernieuwend bezig zijn. Deze onderneming bestaat uit bijna alleen maar vrouwen. Leuke is dat ik ook nog steeds met hen in contact sta. Wij mogen voor hen nu een nieuw idee uitwerken: de lintenwade. Dat idee komt deels van Gijsje Teunissen (Charon Uitvaartbegeleiding, red.), echt een pionier in uitvaartland. Zij heeft ooit bedacht dat elke bezoeker van een uitvaart een lint meeneemt. Al die linten worden om de kist heen gewikkeld tot een grote knoop en aan het eind kan iedereen een stukje afknippen en dat meenemen als herinnering. En nu maken wij dus een versie hiervan speciaal voor de wade.”

Met Wikkelloed kan een uitvaart dus écht anders?

“Er zijn wel partijen die het anders doen, maar als je voor een wade kiest ben je écht anders bezig. Dan komt dat tastbare en meer persoonlijke afscheid veel dichterbij. Als je iemand van heel dichtbij verliest en die rouwe rauw voelt, dan is het heel fijn om iets te kunnen doen. Dat verzorgende stuk. Dat vond ik echt de meerwaarde van de wade toen mijn ouders overleden.”

“Ik draag echt ergens aan bij.”

Je ouders zijn relatief vroeg overleden. Je hebt er voor gekozen om een bedrijf over te nemen dat zich ook nog eens bezig houdt met de dood, met afscheid nemen. Hoe is het om dagelijks met de dood bezig te zijn?

“Het is zó normaal voor mij geworden... Mijn moeder was er natuurlijk ook al mee bezig toen ik nog jong was. Hoewel, ik zeg dit nu, toen ik Wikkelloed net overnam hadden we nog kinderproducten, dus lijkwaden voor kinderen... Dat kon ik toen niet aan. Daar zijn we op een gegeven moment mee gestopt. Dat was me te heftig. Had ook te maken met het feit dat ik toen

nog het schilderbedrijf had. Als ik dan op een steiger stond te schilderen en werd gebeld door ouders die een kind hadden verloren... Dat kon ik gewoon niet verenigen. Nu ik wat ouder ben heb ik daar wel weer meer ruimte voor. Voor over een jaar, of twee, zijn we wel weer aan het nadenken over een kinderlijn. Maar die producten geef ik dan het liefst gratis weg. Die ouders hebben al met zoveel ellende te maken.

“De andere kant op vind ik het een voorrecht om dit bedrijf te hebben, want ik ben een deel van de verandering. Met mijn schilderbedrijf ging het puur om herstelwerkzaamheden van afbladderende kozijnen, noodzakelijk kwaad. Nu ervaar ik echt het voorrecht om dit bedrijf te runnen. Ook door terug te krijgen van een familie hoe waardevol het afscheid was. Ja, dan voel ik: ik draag echt ergens aan bij. En het gaat ook steeds harder.”

Wat moet ik me bij ‘steeds harder’ voorstellen?

“In corona is het ontploft. Toen groeiden we met 20, 30 procent. 2023 zelfs met 50 procent. Dus ja, het gaat wel echt... hard. Logistiek is er gelukkig veel uitbesteed.”

Waar gaat voor jou dan de meeste tijd in zitten?

“Productontwikkeling, trainingen en klantcontact. Tot voor kort richtten we ons altijd op de kleine uitvaartonderneming, maar nu zijn we ons aan het richten op de grote partijen. De eerste die we binnen hebben gehaald is PC Uitvaart, uit Amsterdam. Zij bieden standaard een duurzaam uitvaartpakket aan. Dat is wat je als klant voor je neus krijgt: een duurzame kist of een duurzame wade en baar. Verder zijn we een samenwerking aangegaan met twee kistenfabrikanten die de Wickelgoed-wades gaan aanbieden, maar we zijn ook bezig met nog niet nader te noemen partijen waar we de binnenbekleding van kisten en manden voor gaan verzorgen. Dan wordt Wickelgoed een soort naai-atelier voor die bedrijven.”

DIT MAG NOG NIET GENOEMD WORDEN, MISSCHIEN LATER? “En als klap op de vuurpijl zijn we bezig met DELA om de Wickelgoed-wade in het standaard verzekeringspakket te krijgen.”

Ik hoor heel vaak Amsterdam langskomen in je verhaal. Ik kan me voorstellen dat daar en in de verdere Randstad meer vraag is naar de lijkwade dan in, zeg, Staphorst of Winterswijk. Dat neem ik tenminste aan...

“Nou, dat is een verkeerde aanname.” - *gelach* - “Dat zou je denken, ja. Ik snap die aanname wel, maar dat is dus niet zo. Dit gaat ook een beetje over een klanttype en of ik die zo zou kunnen aanwijzen, maar dat kan ik dus niet. Het gaat van jong tot oud, rijk tot arm, van laag tot hoog opgeleid.”

“Het is heel waardevol om met mijn moeders gedachtegoed bezig te mogen zijn.”

Waarom kiezen mensen voor een lijkwade?

“De reden dat wij volgens mij in trek zijn zit hem er in dat mensen steeds meer hun eigen invulling willen geven aan een uitvaart. En volgens mij wordt dat getriggerd door sociale media. De laatste jaren zijn alle uitvaartondernemingen op de socials gegaan en allemaal plaatjes gaan

laten zien van hoe het anders kan. Je wil toch een beetje prikkelen. Ik denk dat dat heel erg heeft bijgedragen aan een collectieve verandering in kijken naar een uitvaart. Mensen realiseren zich: het kan dus anders.”

Welke rol speelt duurzaamheid hier in?

“Dat speelt zeker een rol. Veel wades die we verkopen zijn van duurzame stoffen zoals hennep en wol. Nu is wol niet heel duurzaam, want er is een heel schaap en veel land voor nodig om dat te produceren, maar in Nederland en Europa hebben we een gigantisch woloverschot. In Nederland alleen al belandt er 1,5 miljoen kilo wol op de afvalberg. Zit niemand op te wachten. Wij zitten daar nu met Wikkelloed tussen en maken wollen wades van dat woloverschot.

“Tegelijk: ik run ook een bedrijf en er moet wat verdiend worden. Dat betekent dus dat wij ook de gekleurde wade aanbieden. Als ik die wade van natuurlijke producten wil laten maken kost dat gelijk drie, vier keer zoveel. Dat wordt onbetaalbaar. Het zou ergens heel mooi zijn om alleen maar duurzame producten te leveren, maar dan verliezen we een deel van de markt. Wat wel zo is: dankzij die niet zo duurzame, gekleurde wade hebben we een veel groter bereik en verkopen we daardoor ook weer veel meer waden van duurzame stoffen.”

Je werkt samen met De Ode. Zijn er nog meer samenwerkingen in de maak?

“We gaan samenwerken met een Belgische kunstenares, Valentine Kempynck. Zij is al twintig jaar bezig met de dood als thema en zij maakt wades. Ze heeft een wollen wade gemaakt met geborduurde armen erop en op elke flap zit er dan eentje. Elke arm staat symbool voor iemand uit het gezin. Maar je kan dus ook iemand die al eerder is overleden ‘een arm geven’. Op die manier geef je ook die persoon nog een plekje. Heel mooi idee vind ik dat van haar.”

In je verhaal klinkt voor mij door ‘hoe kan het vooruit? hoe kan het anders?’

“Ja, in het begin ging het echt om de basis goed neerzetten. Van Wikkelloed én mezelf. Inmiddels is de groei van Wikkelloed flink aangetrokken en hebben we de ruimte en financiën om verder te kijken dan alleen de ‘eenvoudige’ wade. En er is een markt voor. De lintenwade heb ik bijvoorbeeld helemaal niet zelf bedacht, maar daar komt De Ode dan mee en dan heb ik daar een ontwerper voor. Maar goed, ik word vooral gelukkig van het hebben van de producten en ermee aan de slag kunnen. Het stuk ervoor vind ik echt verschrikkelijk. Productontwikkeling - *zucht* -... Dat is bijna 50 procent van m’n werk.”

Moet niet iemand anders dat doen?

“Haha, ja. Misschien. Maar ik heb wel die creativiteit. Ik heb een heel goed gevoel voor wat mooi is. Ik weet ook heel goed welke uitstraling en welke producten ik zou willen hebben.”

Je weet wat de mensen willen.

“Ik heb vooral geleerd om op mijn intuïtie te vertrouwen. Als ik het mooi vind dan vinden anderen het ook mooi.”

“Ik had inmiddels door dat een uitvaart voor de nabestaanden is. Niet voor de overledene.”

Je hebt er dus kijk op, esthetisch en zakelijk. Had je dit bedrijf ook kunnen runnen zonder dat je moeder dit was gestart?

“Ja, zeker. Ik denk dat ik elk bedrijf met een vergelijkbaar uitgangspunt, dus duurzaam, betekenisvol... dat ik dat zou kunnen runnen. Tegelijk is het raar gegaan natuurlijk. Ik heb dit bedrijf ‘gekregen’. Soms is dat wel apart om me te beseffen. Door de tijd heen heb ik er heel erg mijn eigen draai aan gegeven en is het zo eigen geworden.”

Je borduurt letterlijk en figuurlijk op haar idee voort.

“Het is heel waardevol om met mijn moeders gedachtegoed bezig te mogen zijn. Ook omdat de verbinding tussen mijn moeder en mij heel goed was. Echt innig. Zij was zelf niet heel zakelijk, dus voor haar dood hielpen mijn broer en ik haar daar al wel mee. Ze noemde ons ‘het bestuur van raad’. Maar... mijn moeder was degene waar ik terecht kon voor advies op het emotionele vlak. Als ik gedoe had met mijn vriendin of wat dan ook.”

Je ouders waren al heel lang gescheiden dus je vader had niet direct iets met Wikkelloed en je moeder meer te maken, maar toen hij overleed lag hij wel in een lijkwade...

“Mijn vader zei altijd dat hij in een kist wilde, hahaha.”

En jij dacht ‘over my dead body’?

“Ja, eigenlijk wel. Dat is tegen zijn wil in gebeurd. Ik had inmiddels door dat een uitvaart voor nabestaanden is, niet voor de overledene zelf. Nu zal niet iedereen het hier mee eens zijn, maar voor mij voelt dat wel echt zo. Degenen die achterblijven moeten er iets moois van maken. Mijn vader is in een koningsblauwe wade gegaan...”

“Een wade is een rechthoekig stuk stof... dat kan iedereen maken.”

En de opmerking ‘maar zo had pa het niet gewild’?

“Valt, tot op zekere hoogte, wat voor te zeggen. Ik heb geen gesprekken gehad met mijn vader over hoe hij zijn uitvaart wilde vormgeven. Maar zijn dood kwam zo onverwachts. Ik denk dat hij vooral de laatste dagen...Hij wilde absoluut van niemand horen dat het fout zou gaan. Dat is heel schrijnend geweest. Hij zat toen in Kenia, ik heb een ticket gekocht en ben helaas een dag te laat aangekomen. Dat was heel taai... Gelukkig was zijn vriendin er wel op tijd. Kijk, als je je moeder verliest dan staat je wereld op z’n kop, maar ik dacht daarna ‘ik blijf altijd met m’n vader, die wordt minimaal 80’. Dit gebeurt me één keer, zo’n verhaal. En dan gaat plots ook die ander. Ook 60. Je bereidt je daar niet op voor... of ik in ieder geval niet. Hij was net ook aan zijn buitenlandcarrière begonnen. Was nog lang niet klaar. M’n moeder trouwens ook niet. Wie wel, als je 60 bent?”

Nee, dat is geen leeftijd om te gaan. Je hebt dit dus relatief snel in je leven al moeten doorleven, het verlies van twee ouders.

“Ja, klopt. Ik maakte dat van mijn oma mee, wat ook verdrietig was, maar die vrouw was 86. Maar ik was samen met mijn moeder nog een broodfonds op aan het richten, op de avond dat ze haar hartstilstand kreeg. Zo stond ze erin: nog even een arbeidsongeschiktheidsverzekering regelen omdat ze nog niet klaar was.”

Je werkt met de dood. Je dealt met de dood. Hoe leef jij met de dood?

“Heel goed. *In sync*. Wat ik gezien heb bij die twee overlijdens en wat ik nu weet: het is kláár. Ik merk dat me dat heel veel rust geeft. Alle wereldse zaken hoeven in een keer niet meer. Dat is voor een ander. Dat maakt het voor mij ook wel weer makkelijk om naar de dood te kijken. Ik zou absoluut niet dood willen en geen afscheid willen nemen van de leuke kanten van het leven, maar tegelijkertijd... het overlijden van mijn ouders, dat is toch wel een ander verhaal. Ik mis ze enorm en vooral nu ik een kleine heb: het voelt zó eenzaam dat ik beide niet meer heb. Ik belde twee, drie keer per week met mijn moeder. Met mijn vader had ik het veel over het ondernemen. Het voelt heel leeg wat dat betreft. Dus of ik *in sync* ben met dat verlies? Ik weet niet of ik dit al een plek heb kunnen geven.”

Inmiddels ben je vader geworden. Hoe hard werk je nog?

“Op donderdag ben ik met m'n zoontje. Die quality time vind ik heerlijk. En verder elke doordeweekse dag wel eigenlijk. 's Ochtends van 8 tot 12 en dan 's middags van 3 tot 6. In het weekend sluipt er nog wel eens een fotoshoot of iets dergelijks in, maar niet al te veel.”

Waar staat Wikkelgoed over vijf jaar? Waar gaat het heen?

“Ik probeer er op dit moment op alle manieren voor te zorgen dat Wikkelgoed relevant is in de branche. Dat wij degene zijn waar je heen gaat voor een wade. Want een wade is uiteindelijk een rechthoekig stuk stof... dat kan iedereen maken. Daar zit voor mij de spanning en de vraag 'hoe krijgen we het voor elkaar om over vijf of tien jaar nog steeds díe partij te zijn?'. Wat daar heel erg bij gaat helpen zijn de samenwerkingen met de grote partijen. Als ik kijk naar de interesse dan weet ik: deze markt gaat nog heel erg groeien. Dat vertrouwen heb ik. En met die samenwerkingen probeer ik onze toekomst te waarborgen.”

Dan heb je het vooral nog over de lijkwade. Wat zijn nog meer nieuwe paden, mogelijkheden, binnen de uitvaartwereld?

“Er zijn interessante uitvaarttechnieken die er aan komen: resomeren en veraarden.”

En veraarden is...?

“Humaan composteren. Dus het lichaam boven de grond laten composteren tot vruchtbare aarde. In Duitsland heb je een bedrijf, Meine Erde, en zij hebben een cocon gemaakt gevuld met een mengsel van mos, stro etcetera. Daar wordt het lichaam in gelegd en dan wordt het veertig dagen gewiegd. Micro-organismen in die cocon starten het proces en die verteren het lichaam in die veertig dagen. Behalve dan alles wat botten is of niet lichaamseigen. En dan heb je daarna dus 150 liter compost waar je iets mee kan. Een herinneringsbos mee planten, bijvoorbeeld.”

Kun je die overledene dan nog bezoeken in die veertig dagen 'wieg tijd'?

“Dat is dus het interessante voor de toekomst: er kunnen allemaal nieuwe rituelen ontstaan van afscheid nemen want je hebt opeens veertig dagen extra de tijd.”

En wat is de rol van Wikkelloed hier in?

“Je gaat niet met een kist die cocon in. Je gaat er naakt in. Wij willen er voor zorgen dat het zo dicht mogelijk bij het normale blijft. Met Meine Erde zijn we onderzoek aan het doen naar welke textielvorm er het beste om het lichaam heen kan zitten. We zijn nu een jaar bezig en zijn inmiddels bij wol aanbeland, wat hoopvol is. Voor de branche is dit echt heel nieuw.”

“Het pionieren, net als mijn moeder, dat vind ik erg leuk.”

En resomeren dus.

“Ja, dat mag nog niet, bij dieren wel, maar hopelijk vanaf 2026 wel ook bij mensen. In het proces van resomeren wordt het lichaam helemaal verzeepd en afgebroken. Behalve de botten. En voor mij wel interessant omdat we nu dus machines ontwikkelen die we ook wereldwijd gaan verkopen. Jelle (medewerker Wikkelloed, red.) helpt me en ik werk inmiddels met iemand samen, Vincent, die de sales gaat doen, sowieso in de Benelux. Deze machines worden in Engeland gemaakt door Resomation Ltd. en ik spar met ze in de testfase. Zij gaan ook onze Wikkelloed-producten pushen.”

Veel hengels heb je uitstaan. Als ik in jouw stoel zou zitten zou ik wel denken ‘ik moet me met veel verschillende dingen bezighouden’.

“Ik probeer meer te delegeren. Er is nu iemand die de communicatie voor me gaat doen. Er vervalt dan een heel groot deel van de werkzaamheden van Jelle en mij. De verkoop van de resomatoren komt bij Vincent te liggen. Jelle doet verder de buitenlandse accounts. Aansluiting vinden bij nieuwe klanten met onze nieuwe producten, daar gaat nu veel tijd in zitten.”

Wikkelloed gaat internationaal. Waarom kies je daarvoor?

“Haha, ja... De kleine wil ook een toekomst. En ik vind het heel leuk! Geweldig toch? Helemaal als het van de grond komt. Het pionieren, net als m'n moeder, dat vind ik erg leuk. Er zijn zoveel hengels en er wordt op zulke grote vissen gevist... We gaan wel opschalen ja. Alles is nu Wikkelloed.”

